

13. OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

13. OBJECTIUS DE QUALITAT PAISATGÍSTICA

El Conveni europeu del paisatge insta a definir uns objectius de qualitat paisatgística. Com a punt d'encontre entre les aspiracions de la ciutadania, l'opinió dels experts i les polítiques públiques en relació amb el paisatge, els objectius de qualitat paisatgística plasmen, de manera fidedigna i després d'un intens procés de consulta i participació pública, els anhels d'una societat en termes de millora dels seus paisatges. El mateix Conveni els defineix com la plasmació, per part de les administracions públiques, de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn. Els objectius de qualitat paisatgística responen a la pregunta, tan senzilla i complexa alhora, de «quin paisatge volem?».

Més enllà de la incidència que tinguin en els instruments propis de la planificació territorial, urbanística o sectorial, els objectius de qualitat paisatgística també tenen la funció d'incrementar la consciència ciutadana en relació amb el paisatge. Els objectius de qualitat paisatgística han de servir de guia i de marc de referència no només per a l'administració, sinó també per al conjunt de la ciutadania, tant en l'àmbit de la societat civil com en l'àmbit individual. Els objectius de qualitat paisatgística tenen, per tant, un rang estratègic i faciliten l'avenç cap a una nova cultura de la gestió i l'ordenació del territori que exigeix grans dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen i de la societat en general.

Els catàlegs de paisatge de Catalunya són els principals instruments que preveu la Llei del paisatge per a la definició d'objectius de qualitat paisatgística a Catalunya. Els objectius de qualitat paisatgística recollits en els catàlegs sorgeixen dels atributs, valors i reptes identificats en els paisatges d'un àmbit territorial determinat, després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori. Aquests objectius es formulen per a tots els àmbits territorials de Catalunya, tant per a l'àmbit sencer com per a cada unitat de paisatge identificada.

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha posat de manifest l'existència d'un esquema clar de nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com de les propostes de mesures i accions que se'n deriven:

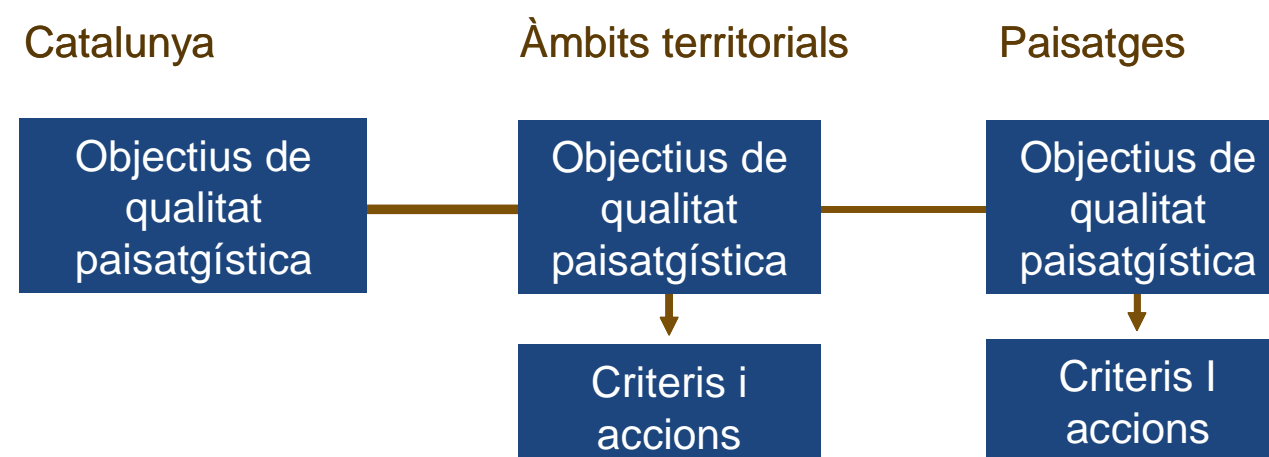

Figura 13.1: Esquema de formulació d'objectius de qualitat paisatgística.

Deu objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya

De la llarga i variada llista d'objectius de qualitat paisatgística definits a les diverses escales a mesura que s'han anat elaborant els catàlegs de paisatge n'emergeixen deu que fan referència a aspectes que són comuns a la major part de Catalunya; són els objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya:

1. Uns paisatges **ben conservats, gestionats i ordenats**, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
2. Uns paisatges **vius i dinàmics** -els existents i els de nova creació a través de la intervenció- capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
3. Uns paisatges **heterogenis**, que reflecteixin la rica diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.
4. Uns paisatges **endreçats i harmònics**, que evitin el desordre i la fragmentació.
5. Uns paisatges **singulars**, que s'allunyin de la banalització.
6. Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus **referents i valors**, tangibles i intangibles (ecològics, històrics, estètics, socials, productius, simbòlics i identitaris).
7. Uns paisatges sempre **respectuosos** amb el llegat del passat.
8. Uns paisatges que transmetin **tranquil·litat**, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.

9. Uns paisatges que puguin ser **gaudits** sense posar en perill el patrimoni i la idiosincràsia.

10. Uns paisatges que **atenguin la diversitat social** i contribueixin al benestar individual i social de la població.

Onze objectius de qualitat paisatgística per a la Regió Metropolitana de Barcelona

Per a la Regió Metropolitana de Barcelona s'han formulat onze objectius de qualitat paisatgística, coherents amb els deu definits per a Catalunya. El procés d'elaboració dels onze objectius de qualitat paisatgística de la Regió Metropolitana de Barcelona ha tingut en compte els resultats obtinguts en el procés de participació endegat en l'elaboració d'aquest Catàleg. Recullen, per tant, les aportacions realitzades pels agents entrevistats com a representants d'entitats socioeconòmiques i culturals relacionades, de forma directa o indirecta, amb la intervenció en el paisatge. També es fan ressò dels resultats de les sessions de debat i les sessions informatives. Finalment, recullen les opinions expressades per la ciutadania en la consulta que l'Observatori del Paisatge va realitzar a través de la seva pàgina web, així com l'enquesta de percepció del paisatge elaborada per l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona (vegeu capítol 2). D'aquesta manera es pretén assolir un dels reptes plantejats en el procés d'elaboració dels objectius de qualitat paisatgística: complementar consideracions ètiques i tècniques basades en l'interès general amb la percepció col·lectiva del paisatge -de la societat actual i de la de temps passats.

Els atributs i les qualitats de cadascun dels paisatges caracteritzats i avaluats a través del treball de camp i de l'anàlisi paisatgística esdevenen bàsics a l'hora de plantejar els reptes paisatgístics i els objectius per a l'ordenació territorial de la Regió Metropolitana de Barcelona i, en el marc d'un desenvolupament sostenible, cal que siguin considerats en els processos de disseny del conjunt de les polítiques públiques.

L'estructura, les funcions i els valors del paisatge poden identificar-se a diferents escales d'anàlisi, però cada nivell escalar s'articula amb els nivells superiors i inferiors, de manera que el conjunt forma part d'una mateixa composició. Els objectius de qualitat paisatgística per a l'àmbit territorial de la Regió Metropolitana de Barcelona s'adrecen a una escala mitjana (1:50.000), d'acord amb l'escala utilitzada en els plans territorials parcials (PTP) i en els plans directors territorials (PDT).

Tal com s'estableix en la Llei del paisatge, les recomanacions i les propostes del objectius de qualitat paisatgística, que per elles mateixes no tenen caràcter normatiu, seran precisades i incorporades en les directrius del paisatge previstes en el planejament territorial (art. 12, Llei 8/2005).

Objectius de qualitat paisatgística per a la Regió Metropolitana de Barcelona

Els objectius de qualitat paisatgística són:

1. Uns paisatges agraris dinàmics i productius, amb funcionalitat econòmica, social i ambiental, que preservin els elements culturals i històrics (murs de pedra seca, barraques de vinya, pous de glaç, recs i canals, etc.) que els doten d'identitat pròpia.
2. Uns paisatges naturals i forestals ben gestionats, amb criteris productius viables ecològicament, que compaginin l'activitat agropecuària amb l'accessibilitat per a activitats lúdiques i pedagògiques i el respecte per l'entorn natural i preparats contra les principals amenaces (incendis, erosió, canvi climàtic, espècies invasores...).
3. Uns paisatges a l'entorn dels rius Besòs, Foix, Llobregat i Tordera i de la resta de cursos hídrics metropolitans amb continuïtat i qualitat tant en els trams urbans com naturals mitjançant la millora de la gestió de l'aigua i dels hàbitats, la restauració i l'assignació d'usos socials i naturals compatibles.
4. Unes infraestructures de mobilitat, energètiques i de telecomunicacions (xarxa viària i ferroviària, conduccions de gas i d'electricitat, etc.) amb una bona inserció paisatgística, especialment les viàries.
5. Un sistema d'itineraris i miradors que afavoreixi la connectivitat respectuosa entre les ciutats, els espais rurals, els espais naturals i els elements paisatgístics significatius (miradors, fonts, patrimoni cultural, elements amb valor simbòlic, etc.), que emfatitzi les panoràmiques més rellevants i que permeti a la població interactuar amb la diversitat de matisos dels paisatges urbans, periurbans, rurals o naturals de la Regió Metropolitana de Barcelona.
6. Uns fons escènics que mantinguin els referents visuals identitaris de la Regió Metropolitana de Barcelona.
7. Un sistema de ciutats compactes, amb un creixement i uns límits urbans ordenats acuradament i endreçats paisatgísticament, amb complexitat d'usos, que evolucioni d'acord amb la identitat del lloc i les seves preexistències, tot evitant els creixements aïllats i la banalització.
8. Unes urbanitzacions endreçades, dotades d'elements de qualitat paisatgística, que mantinguin els elements d'identitat i minimitzin el seu impacte visual.
9. Unes àrees especialitzades (industrials, logístiques, comercials, de producció d'energia) amb major qualitat estètica i integració paisatgística, especialment les de nova creació.

10. Un paisatge litoral de qualitat, respectuós amb les singularitats i la identitat paisatgística de cada lloc (espais naturals, dunes, camins de ronda, fars, edificis modernistes i colonials, passejos marítims, *tinglados* i instal·lacions portuàries), amb una regulació adient dels usos admissibles i una especial cura en les intervencions.

11. Uns espais marginals (pedreres, abocadors, etc.) que recuperin o millorin la seva qualitat paisatgística mitjançant la restauració o, si escau, la implantació d'usos compatibles de difícil ubicació en altres espais (rocòdroms, circuits de motocròs, etc.).

En el següent capítol (capítol 14) es presenten criteris i accions que han d'ajudar a assolir aquests objectius en l'àmbit de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Figura 13.2: L'espai agrari de Gallecs compagina els valors productius amb els socials, els identitaris i els naturals.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 1

Uns paisatges agraris dinàmics i productius, amb funcionalitat econòmica, social i ambiental, que preservin els elements culturals i històrics (murs de pedra seca, barraques de vinya, pous de glaç, recs i canals, etc.) que els doten d'identitat pròpia.

L'agricultura ha estat un dels principals factors de modificació del paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona al llarg de la història. Els camps de cereals, l'horta, la vinya, els murs de pedra seca, les construccions agrícoles tradicionals, les diverses espècies conreades o els canvis estacionals relacionats amb la seva explotació són alguns dels principals elements constituents dels paisatges agrícoles de la Regió Metropolitana de Barcelona, amb un elevat valor paisatgístic des de l'òptica productiva, històrica, estètica i simbòlica. Aquests espais agraris tenen també una gran importància ecològica per la funció de connectors que exerceixen entre els espais naturals.

Hi ha una consciència generalitzada sobre la importància estratègica, tant per motius socioeconòmics, ambientals com d'equilibri territorial i paisatgístic, de mantenir l'activitat agrícola a la Regió. La carta del paisatge del Penedès i altres iniciatives similars, d'escala generalment local, en són una bona mostra, com també ho són les iniciatives de creació de parcs agraris o rurals, com el del Baix Llobregat, el del Ripoll (Sabadell), el de Gallecs (Mollet del Vallès) o el de les Cinc Sènies (Mataró), entre els més significatius. Aquestes figures de protecció i gestió de l'espai agrari, que afavoreixen el manteniment de la classificació del sòl i forneixen d'eines i serveis per facilitar i donar més valor afegit a l'activitat agrària són de gran transcendència per assegurar el futur de l'activitat a moltes de les zones en què la pressió urbanística és especialment intensa. Són destacables els esforços institucionals per millorar la comercialització dels productes i donar assessorament tècnic als pagesos, així com el suport al pas a l'agricultura ecològica que s'està donant en alguns d'aquests espais.

A la Regió Metropolitana de Barcelona hi ha diversos espais agrícoles i agroforestals de gran interès, ja sigui pel seu valor productiu, tipus de conreus, estructura del parcel·lari i dels elements associats, extensió o relació amb l'entorn immediat, etc. Les principals zones d'elevat valor productiu (cartografiades en el mapa 9, de valors productius) són les vinyes de l'Alt Penedès, el corredor agrícola del Llobregat, el mosaic agroforestal del Vallès, l'agricultura del Maresme, la Baixa Tordera (Tordera-Palafolls), la Plana del Garraf, el Parc Agrari del Baix Llobregat, el Parc Rural de Torre Negra, el Parc Agrari de Sabadell, el Parc de l'Espai natural de Gallecs, Les Cinc Sènies, la D.O. Alella i la D.O. Penedès.

Altres espais agrícoles singulars (cartografiats en el mapa 6 de valors estètics) són el mosaic agroforestal de la plana del Vallès i de les valls de l'Anoia; els fruiters i conreus herbacis de regadiu de la Baixa Tordera, la Vall Baixa del Llobregat i el Delta del Llobregat, el cultiu d'horta en estructura lineal de valls dels límits

entre l'Alt Maresme i la Serra de Marina, els patrons amb contrast de conreu herbaci i boscos del Baix Montseny, el Moianès (est) i les Serres d'Ancosa, els patrons amb contrast de conreu aïllat en matriu forestal de la Serra de Marina, Garrafi Xaragalls del Vallès i els patrons de conreu herbaci vora mar de Mataró-Sant Andreu de Llavaneres, i de Pineda de Mar-Santa Susana.

D'altra banda, en el conjunt de la Regió Metropolitana de Barcelona hi ha sistemes d'hortes de gran valor productiu, gestionades professionalment per la pagesia. Hi ha un altre sistema d'hortes familiars, amb valors social, cultural, ambiental i urbanístic. Es tracta d'estructures parcel·làries de conreus hortícoles associades normalment a l'àmbit periurbà, ordenades i gestionades de manera unitària tot i que també n'hi ha d'urbanes, que contribueixen a la formació d'una imatge de qualitat adaptada a la identitat local i poden aportar beneficis socials de diversa índole. En els últims anys s'han promogut nombroses experiències pilot d'ordenació d'hortes existents i s'han realitzat projectes de creació de nous horts amb funcions lúdiques i socials. Un dels casos més emblemàtics a l'àmbit són els horts urbans de Barcelona. A la Regió Metropolitana de Barcelona també destaquen les hortes de Torrelles de Foix; Rafamans; Riera de Gallecs; Pomar de Dalt; Canyet; Vallbona; Parc Fluvial del Ripoll i Dolcet.

La inclusió de masies (diverses de les quals són BCIN) i altres construccions rurals amb valor històric, cultural, paisatgístic i, fins i tot ambiental com barraques de vinya o pastor, molins, forns de calç, pous de gel, murs de pedra seca (al sud de la serra de Marina, a les muntanyes d'Ordal, el Garraf, a la Plana del Garraf, a l'oest de Collserola, a Montmell-Serres d'Ancosa-Valls de l'Anoia) en el catàleg de masies i cases rurals o en el catàleg de patrimoni a escala dels municipis és un primer pas per garantir-ne la integritat i preservació futures, malgrat les freqüents dificultats pràctiques i econòmiques. Cal sumar a aquest patrimoni la concentració de recs, canals i sèquies a la Baixa Tordera, Plana del Garraf, Vall Baixa del Llobregat, Plana del Penedès, Valls de l'Anoia, Serres d'Ancosa i Delta del Llobregat (sobretot), així com la presència de zones amb densitat notable de basses i pous (Baix Maresme-Alt Maresme-Serra de Marina).

Aquest patrimoni construït en l'espai rural corre el risc, però, de desaparèixer, fruitant de l'abandonament de les terres i l'eventual implantació d'activitats i construccions alternatives com del canvi de model agrari amb la intensificació de conreus i la proliferació de construccions agràries modernes.

D'altra banda, a la Regió perviuen diversos productes agroramaders amb distintius diversos de qualitat agroalimentària (DO, DOP, IGP, etc.), així com d'altres amb un reconeixement menor o en tramitació. En són exemples el vi del Penedès, el vi d'Alella, la mongeta del ganxet, les cireres de Sant Climent, el pèsol de Llavaneres, la maduixa del Maresme, el gall i l'ànec mut del Penedès, la malvasia de Sitges, el préssec de l'Ordal, l'oli d'Olesa, la carxofa Prat, els espàrrecs de Gavà i el pollastre i capó del Prat, entre d'altres. Tots aquests productes de qualitat, en bona mesura coneguts només en un mercat local, tenen un potencial d'expansió important, a mesura que la promoció institucional i l'augment de

conscienciació dels consumidors en relació amb els productes locals de qualitat n'incrementi la demanda.

Tanmateix, la crisi estructural del sector agrícola que afecta altres parts del territori és especialment punyent a la Regió Metropolitana, per l'elevada pressió existent en els sòls planers i ben localitzats, generalment els més fèrtils, per a ubicar-hi tota mena d'infraestructures, equipaments o creixements residencials o d'àrees d'activitat econòmica.

Una de les principals dinàmiques que ha contribuït a reduir la superfície agrícola durant les últimes dècades a la Regió Metropolitana de Barcelona és precisament el fort increment de la urbanització. El 1955 les terres conreades representaven el 40% de la superfície de la Regió Metropolitana de Barcelona. L'any 2004, els conreus només ocupaven el 15% de la Regió. Això representa una pèrdua de més de la meitat de la superfície conreada.

La gran expansió de les ciutats, l'extensió dels polígons industrials i el desenvolupament i ampliació de les infraestructures s'ha fet –i continua fent-se– sobre paisatges agrícoles i, sovint, els de més qualitat. Aquesta dinàmica, a més, ha tendit a desdibuixar els nuclis històrics tradicionals de les poblacions. Així mateix, un dels fenòmens urbanístics que ha contribuït a la desaparició de l'agricultura és també la construcció de zones residencials de baixa densitat, ja sigui en forma d'urbanitzacions aïllades, o d'expansió residencial a les rodalies de les ciutats o als seus pobles satèl·lits.

Contràriament, els territoris agraris que més es mantenen són els de l'Alt Penedès i l'Alt Maresme (fonamentalment a la Vall de la Tordera). Al Delta del Llobregat, al Baix Maresme i al Vallès (sobretot a l'Oriental), queden encara importants superfícies agrícoles però estan molt amenaçades. La vinya és l'únic conreu que globalment s'ha mantingut, però es percep un procés de concentració a la zona del Penedès i presenta certa tendència al descens, la qual cosa fa pensar que la realitat actual pot estar en vies de canvi.

D'altra banda, l'activitat ramadera, estretament vinculada a l'activitat agrícola i que aporta una part substancial de la renda del sector primari, té especials dificultats a la Regió, tant per la contaminació olfactiva i dels aqüífers per dejeccions ramaderes que genera la ramaderia intensiva, com per la fragmentació del territori i la dificultat de trobar gent disposada a conduir els ramats que afecta les pràctiques extensives (sobretot d'oví i cabrum). La disminució progressiva de les ajudes de la PAC, l'extensió generalment reduïda de la majoria d'explotacions i l'envelliment de la població són factors que juguen també en contra del manteniment del mosaic agroforestal i els seus valors estètics i ecològics.

L'actual tendència de la política agrícola comunitària d'atorgament dels ajuts als agricultors condicionats a la realització de certes pràctiques respectuoses amb el medi (dosificació correcta i a la baixa dels productes fitosanitaris i adobs, ajuts suplementaris per a les pràctiques agrícoles i ramaderes ecològiques, etc.), que s'ha iniciat molt recentment, es podrà estendre, com ja està començant a passar, a altres àmbits d'interès ecològic, del patrimoni cultural i també del paisatge, com ara el manteniment de fileres d'arbres, punts d'aigua, murets de pedra, etc., mitjançant els contractes globals d'explotació, de manera que resulti beneficiosa tant per al medi com per al paisatge. S'escau plantejar la potenciació de la silvicultura amb espècies nobles o amb elevat valor afegit (noguers, servers, etc.) en feixes agrícoles que per llur situació marginal i/o dimensions poc adients han estat o són candidates a abandonar-se properament, de manera que es mantingui gestionada la zona d'interfase entre el bosc i l'espai agrícola, amb conseqüències positives per al manteniment del patrimoni rural i de la diversitat ambiental i paisatgística.

Figura 13.3: Parc natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. Al fons, Montserrat.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 2

Uns paisatges naturals i forestals ben gestionats, amb criteris productius viables ecològicament, que compaginin l'activitat agropecuària amb l'accessibilitat per a activitats lúdiques i pedagògiques i el respecte per l'entorn natural i preparats contra les principals amenaces (incendis, erosió, canvi climàtic, espècies invasores...).

Els espais naturals constitueixen els nodes principals de la matriu ecològica que configura el sistema d'espais oberts. En l'àmbit territorial de la Regió Metropolitana de Barcelona les àrees de relleu muntanyós estan constituïdes bàsicament per una matriu forestal, i els conreus i els assentaments es concentren bàsicament en els fons de vall, modelant en aquestes àrees un paisatge agroforestal. En aquests sectors, alguns d'elevat interès ecològic, també s'hi localitzen les principals xarxes d'infraestructures i polígons d'activitat econòmica, tot constituint un paisatge molt humanitzat. Al litoral es juxtaposen espais d'un alt valor natural i paisatgísticament singulars amb extenses trames urbanitzades, formalment compactes o disperses.

D'una banda, el fet que en la seva immensa majoria els espais naturals protegits es trobin en zones de muntanya, amb una explotació agroforestal de baixa intensitat, fa que els paisatges forestals estiguin força representats, en relació amb els paisatges agrícoles o senzillament de plana, tant o més interessants que els primers, tant des del punt de vista ecològic com paisatgístic. D'altra banda, el caràcter eminentment forestal dels espais protegits fa que la diversitat paisatgística que contenen sigui reduïda, ja que els usos que podrien augmentar-la, com l'agricultura, es veuen limitats per la baixa productivitat i la menor accessibilitat d'aquests espais i, que tendeixen cada vegada més a l'homogeneïtat. Contràriament, en els pocs casos en què es protegeixen zones de plana, amb usos agrícoles inclosos, els espais protegits adquireixen una rellevància paisatgística molt superior a escala territorial. El cas de l'espai agrícola de Gallecs és paradigmàtic, tant per la forta pressió a què estan sotmesos aquests espais com pel caràcter cada vegada més excepcional de les zones agrícoles contínues i de certa extensió en els espais de plana de la Regió Metropolitana de Barcelona, excepció feta de la plana penedesenca, que té unes dinàmiques industrials i urbanitzadores certament diferents.

Els paisatges més extensos de la Regió Metropolitana de Barcelona inclosos en figures de protecció reconegudes són els espais de la xarxa Natura 2000, els parcs naturals de la Diputació (Parc del Montseny, Parc del Montnegre i el Corredor; Parc de la Serralada Litoral, Parc de la Serralada de Marina, Parc de Collserola, Parc del Garraf, Parc d'Olèrdola i Parc del Foix) i els espais PEIN. Els primers ocupen el 28,6% de l'àmbit metropolità, els segons un 21,85% i els tercers un 27,81%, tot i que les superfícies

generalment estan superposades. Les delimitacions referides a les denominacions d'origen (DO) del Penedès i d'Alella, que se superposen parcialment amb espais naturals protegits, ocupen un percentatge de 34,6% del territori metropolità, que és un valor molt alt si es compara amb el sòl conreat de l'àmbit. El mapa 1.3 de paisatges institucionalitzats (vegeu cartografia general del Catàleg) i el capítol 7 del volum I de la memòria del present Catàleg, sobre els valors en el paisatge, fan un inventari exhaustiu de tots aquests espais.

Ara bé, la Regió Metropolitana de Barcelona és un territori amb enormes contrastos pel que fa al valor ecològic, a vegades es troben espais de característiques molt diferents en distàncies molt reduïdes, com succeeix entre les zones urbanes i industrials del Pla de Barcelona i del Delta del Llobregat i els aiguamolls del Prat i Viladecans. El mapa 5, de valors naturals i ecològics de la cartografia general, mostra que les zones amb valor ecològic més elevat es troben al nord de la Plana del Garraf, al Garraf i a l'est de Montserrat i del congost del Cairat, per davant de zones tradicionalment més reconegudes, com és el cas del Montseny, els Cingles del Bertí i Sant Llorenç de Munt. Així, l'àmbit oriental del Parc Natural de Garraf i la franja entre la Gornal, Olèrdola, Canyelles, Sant Pere de Ribes i Olivella, entre d'altres municipis, presenta el major interès ornitològic de la Regió (tret del Delta del Llobregat) i és un dels llocs amb més presència d'hàbitats d'interès comunitari prioritari.

Aquesta aproximació singular referida als valors ecològics té l'interès de donar valor a àmbits que havien estat escassament reconeguts des del punt de vista ecològic, com ara, per exemple, els prats secs de llistó i albellatge, abundants al Garraf, al vessant solell de Collserola i a la Serra de Marina. La lectura sobre la qualitat i no la quantitat fa pensar que zones com el Pantà del Foix, Olèrdola, la Serra de les Gunyoles o bé la Serra dels Gegants, al costat nord de Sitges, són àrees que necessiten un tractament especial, per tal que la presència d'hàbitats prioritaris i espècies d'ornitofauna d'elevat valor de conservació es mantingui. De manera semblant es pot afirmar, a una escala un xic menor, en relació amb l'extrem oriental de la Serralada de Marina, frec a frec amb les àrees urbanes i industrials de la conca del Besòs. Altres àmbits molt interessants i molt reconeguts pel seus hàbitats d'interès o exclusius, tant en l'àmbit de la Regió com, fins i tot, de Catalunya, es troben a les zones altes del Montseny i, en menor mesura, als cingles de Bertí.

1. A efectes d'aquests objectius, s'entén per «paisatge natural» aquella porció de territori en què dominen els processos i les formes pròpies del medi natural, cosa que no implica que no hagi estat afectat per un modelat antròpic.

Figura 13.4: El riu Llobregat rep una gran pressió per part de les infraestructures, especialment viàries, ja que és un dels principals eixos d'accés a la ciutat de Barcelona.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 3

Uns paisatges a l'entorn dels rius Besòs, Foix, Llobregat i Tordera i de la resta de cursos hídrics metropolitans amb continuïtat i qualitat tant en els trams urbans com naturals mitjançant la millora de la gestió de l'aigua i dels hàbitats, la restauració i l'assignació d'usos socials i naturals compatibles.

En el conjunt de la Regió Metropolitana de Barcelona hi ha un gran nombre de cursos fluvials, tots ells de les conques internes de Catalunya. En concret, els principals rius metropolitans són, de nord a sud: la Tordera, el Besòs, el Llobregat i el Foix. Conjuntament amb els seus afluents i d'altres rius menors constitueixen un element de la major part de paisatges, tot esdevenint elements de connexió i interacció entre els diversos entorns naturals i d'aquests amb les ciutats i altres àrees antropitzades.

En total són quatre rius de característiques i cabals força diversos els que estructuraven les quatre conques principals de la Regió. A la vegada els tres cursos fluvials que s'originen a la Regió solien arribar secs a la desembocadura –en superfície– durant el període estival, tret del Llobregat. Els darrers anys, el Besòs s'ha beneficiat de la generalització de les depuradores, fet que ha implicat el manteniment d'un cabal mínim fins i tot a l'estiu des de fa uns anys.

Més enllà d'aquests quatre rius, hi ha també tot un conjunt de rieres de major o menor entitat que desguassen directament a mar, entre les quals destaquen les del Maresme i les del Garraf. En el primer cas es tracta generalment de rieres de forma arborescent i relativament poc ramificades, tret del tram de capçalera, i que tenen la particularitat de fer alhora de rieres i de camins –els rials- o vies d'accés als municipis, així com de carrers, malgrat que en l'actualitat en força trams es troben canalitzades i han estat històricament objecte de construcció de motes laterals. Entre les rieres més rellevants destaquen les d'Argentona, Arenys, Sant Pol, Santa Susanna, Pineda, Cabrils, Alella o Teià. El cas d'Arenys de Munt, en què la riera passa encara sense canalitzar pel centre del municipi, és un fet interessant a destacar que genera un paisatge urbà singular i alhora molt valorat pel veïnat.

La Directiva marc de l'aigua és l'eina legal de referència en l'àmbit europeu i suposa un canvi en la concepció dels cursos fluvials i masses d'aigua, ja que integra tots els aspectes associats al ús i gestió de l'aigua, tal com mostra la seva definició inicial: «L'aigua, pels seus valors ecològics i socials, és més que un recurs, és un patrimoni natural imprescindible que cal preservar».

Un aspecte paisatgístic rellevant és l'aprofitament que històricament s'ha fet dels cursos fluvials i la modificació que això suposa dels paisatges propers. Això fou especialment notable històricament amb la construcció de colònies industrials (Llobregat, Foix, etc.), algunes de les quals encara es

conserven avui. D'altra banda, una gran part dels assentaments urbans i dels espais lligats al desenvolupament industrial estan associats a un curs d'aigua o tenen un accés proper a l'aigua.

Quanta l'agricultura, una gran part dels camps de cultiu de les planes agrícoles de la Regió Metropolitana de Barcelona no serien possibles sense els canals de reg i els aqüífers que es nodreixen de l'aigua fluvial i de les precipitacions. Això és especialment important a les unitats de paisatge Baixa Tordera, Plana del Vallès, Vall Baixa del Llobregat o Delta del Llobregat, sobretot pel que fa a l'horta.

Els rius de la Regió Metropolitana de Barcelona també tenen un valor indispensable com a connectors ecològics dels diversos entorns naturals i com a hàbitats de ribera per si mateixos. Els boscos de ribera estan generalitzats als trams alts i mitjans de la major part dels rius i les espècies que contenen, conjuntament amb les pròpiament aquàtiques, atorguen una gran biodiversitat als paisatges fluvials. També destaquen ecològicament els trams finals i les desembocadures ja que sovint s'hi formen zones humides i de delta, com les del Llobregat i de la Tordera (que extracten a l'objectiu de qualitat paisatgística 2), i tenen una marcada influència en la dinàmica costera i la formació de les platges i zones dunars (objectiu de qualitat paisatgística 10).

Alguns trams fluvials tenen molt baixa qualitat, segons estudis de l'Agència Catalana de l'Aigua. Es troben recollits en el mapa 5 de valors naturals i ecològics de la cartografia general. Són els següents:

- Conca del Besòs: riu Mogent (des de Vilanova del Vallès); riu Congost (des de Granollers); riera de Caldes (des del nord de Palau-solità i Plegamans); riu Ripoll (riu Sec des de Cerdanyola del Vallès, riera de Sant Cugat des de Santa Maria de Montcada, riu Ripoll des del riu Sec); riu Besòs (tot, des de Mogent-Congost fins a la desembocadura).
- Conca del Llobregat: riu Llobregat des de Martorell a la desembocadura.
- Conca del Foix: el tram que passa entre el polígon industrial Casanova i els Monjos (Santa Margarida i els Monjos).

Per una altra banda, la majoria d'espais fluvials, caracteritzats pel contrast entre la làmina d'aigua i el seu contorn vegetal, són una font contínua de mites i de llegendes, de reflexions personals i col·lectives i d'inspiració artística. No sempre s'ha fet una valoració social dels rius i sovint han estat espais contaminats i degradats ambientalment i aïllats o canalitzats urbanísticament. Tanmateix, actualment la valoració social i la integració urbanística dels rius és molt alta i per això són referents per a la creació i recreació de la identitat del lloc. L'objectiu de revalorar els rius com a elements identificadors del paisatge no pot ser considerat, en cap cas, com a secundari. En aquest sentit, el curs fluvial esdevé un element identitari d'un poble, país o ciutat, relacionat amb l'ús social que aquest tingui.

Finalment, tal com ja s'ha esmentat, cal considerar també el riu com un espai d'oci i gaudi: contemplació d'espècies de ribera, espai de passeig, bany, pesca, etc. Això està directament relacionat amb la qualitat i facilitat d'accés que hi pugui tenir la població per a desenvolupar aquestes activitats. Un dels espais supramunicipals més preparats per aquest ús és el Parc Fluvial del Besòs, per bé que també n'hi ha d'altres de rellevants a escala local (Terrassa, Sabadell, etc.).

Cal, doncs, garantir la correcta gestió i conservació dels paisatges fluvials. I fer-ho tot adoptant els criteris de la Directiva marc de l'aigua com a marc legal de referència del cicle de l'aigua, incorporant els conceptes paisatgístics i de valor social en les actuacions a dur a terme: millorar l'estat ecològic dels sistemes aquàtics, potenciar la participació ciutadana, internalitzar els costos de la gestió i l'ús de l'aigua i assolir la gestió integrada del cicle de l'aigua.

Figura 13.5: L'accés a Barcelona pel congost de Montcada és un dels espais on hi ha una concentració més elevada d'infraestructures de la Regió Metropolitana de Barcelona.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 4

Unes infraestructures de mobilitat, energètiques i de telecomunicacions (xarxa viària i ferroviària, conduccions de gas i d'electricitat, etc.) amb una bona inserció paisatgística, especialment les viàries.

Les infraestructures lineals, ja siguin de mobilitat (viària o ferroviària), o de serveis (telecomunicacions, transport energètic, telèfon, etc.) són sens dubte, de les que causen un major impacte paisatgístic.

Les infraestructures lineals a la Regió Metropolitana de Barcelona, per la seva dimensió i traçat, en ocasions estan deslligades del territori, interfereixen en la connectivitat física i tenen una integració deficient en el paisatge que les envolta. Les infraestructures ocupaven l'any 2002 el 3% de la Regió Metropolitana de Barcelona, ocupació que s'havia multiplicat per tres des del 1987. Des del 2002 (amb, per exemple, la implantació de tot el traçat del TAV), aquest percentatge ha augmentat encara més, i previsiblement l'increment continuarà si s'executen totes les propostes existents en els documents de planificació aprovats o en tràmit. Aquest creixement ha permès el desenvolupament de l'àmbit, però, llevat de projectes molt concrets, l'atenció prestada a la inserció paisatgística i territorial de les infraestructures no ha estat suficient.

Les infraestructures viàries i ferroviàries han de permetre una connectivitat ecològica suficient (moviment d'espècies animals i vegetals i fluxos de matèria i energia) integració paisatgística i acceptació social. La qualitat paisatgística de les infraestructures ha de partir de l'acord i el diàleg entre les administracions competents i els agents socials del territori. A partir d'aquí, cal vetllar perquè la connectivitat ecològica i la integració paisatgística sigui màxima, evitant canvis negatius irreversibles en els valors identitaris del territori. També és important tenir present que les infraestructures viàries esdevenen autèntics miradors lineals dinàmics dels paisatges (vegeu l'objectiu de qualitat paisatgística 5 sobre miradors i itineraris). De fet, els paisatges visibles des de les infraestructures viàries i ferroviàries són els més vistos –per un nombre més gran de població– i això fa necessari un tractament acurat tant d'aquests eixos com del paisatge circumdant.

Un fenomen rellevant és la construcció de noves variants o vies ràpides. Això implica l'obertura de noves visuals sobre façanes urbanes abans no visibles des de les vies de comunicació (*backskylines*) i un canvi en la imatge dels perfils tradicionals de molts municipis. Cal que la construcció de la via s'acompanyi d'un tractament dels àmbits que quedaran visualment exposats, de manera que ofereixin una imatge endreçada i de qualitat.

Per altra banda, les esteses de línies elèctriques són un element habitual en els paisatges de Catalunya. Sovint creuen espais d'interès natural, fons escènics com carenes i altres zones de gran exposició visual com valls, la qual cosa provoca un impacte visual notable. Les necessitats energètiques d'una conurbació urbana tant gran fan que hi hagi múltiples línies d'alta o molt alta tensió que conflueixen al voltant de la ciutat de Barcelona. Se'n pot veure una concentració a Collserola, a la part central i nord del massís del Garraf i al Vallès Occidental. Aquestes línies transporten l'energia elèctrica des dels centres productors (centrals nuclears del Camp de Tarragona, centrals hidroelèctriques dels rius Segre i Noguera, etc.) fins als grans nuclis consumidors (tant per a la població com per a la indústria) de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Finalment, les infraestructures de telecomunicacions sense fils (ràdio, telefonia mòbil, televisió, etc.) requereixen d'una xarxa d'estacions de repetició per a la retransmissió del senyal. A causa de l'orografia accidentada de la Regió Metropolitana de Barcelona es fa necessària una alta densitat d'infraestructures de telecomunicacions per tal d'assegurar la recepció del senyal a tot el territori. La ubicació de les infraestructures se situa majoritàriament en punts alts, els quals solen formar part de fons escènics emblemàtics descrits a l'objectiu de qualitat paisatgística 6, i estar sovint propers a edificis o elements patrimonials destacats com a fites emblemàtiques.

Figura 13.6: El parc fluvial del Besòs és un dels exemples de recuperació d'espais degradats i habilitats per al gaudi i ús social.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 5

Un sistema d'itineraris i miradors que afavoreixi la connectivitat respectuosa entre les ciutats, els espais rurals, els espais naturals i els elements paisatgístics significatius (miradors, fonts, patrimoni cultural, elements amb valor simbòlic, etc.), que emfatitzi les panoràmiques més rellevants i que permeti a la població interactuar amb la diversitat de matisos dels paisatges urbans, periurbans, rurals o naturals de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Una de les formes de contemplació dels paisatges urbans i rurals és a través dels miradors. Aquests espais privilegiats ens inviten, sedueixen, estimulen i, evidentment, ens faciliten la contemplació i l'estima pels paisatges, i al mateix temps podem experimentar-hi verdaderes sensacions de plaer i tranquil·litat. No es tracta, doncs, d'una contemplació merament visual, sinó també emocional i vivencial.

Els miradors més estratègics acostumen a localitzar-se en llocs elevats, accessibles, de gran amplitud escènica i amb vistes atractives i variades que permeten captar tots els matisos dels paisatges i fins i tot interactuar-hi. En aquest sentit, la geomorfologia de la Regió Metropolitana de Barcelona, territori marcat per una successió de planes i muntanyes que s'eleva ràpidament des de les cotes baixes, afavoreix l'existència d'una gran multitud de cims i altres enclavaments enlairats, aptes per a contemplar el paisatge en tota la seva extensió. Es tracta de cims, edificis públics de les ciutats, places, muralles, torres, castells, ermites o espais habilitats a l'efecte a les vores de les carreteres, llocs que poden tenir al mateix temps una forta càrrega simbòlica i emocional per a la població.

Alguns dels miradors inclouen mitjans explícits per a la interpretació dels paisatges, sobretot panells, mentre que en d'altres l'essència de cada paisatge i el seu significat poden intuir-se a través d'altres elements més suggerents, o simplement pel propi coneixement, percepció i mirada. La conversió d'aquests indrets en miradors i la creació d'una xarxa integrada de miradors pot esdevenir una oportunitat per a la promoció turística i cultural, i una de les formes més efectives de sensibilitzar la població sobre els valors del paisatge.

Seguint els criteris esmentats (més detallats en el capítol 2 del volum I de la memòria), a la Regió Metropolitana de Barcelona s'han detectat 115 miradors per les panoràmiques paisatgístiques que ofereixen (vegeu mapa 4.1 Miradors de la cartografia general). Són els següents:

1. Castell de Mediona	5. Turó de Sant Pau
2. Mare de Déu de Foix	6. Gelida
3. Castell de Sant Martí Sarroca	7. Sant Jeroni
4. Sant Vicenç de Morrocurt	8. Sant Benet d'Espells

9. Castell de Subirats	46. Cim de les Àligues
10. Sant Miquel d'Olèrdola	47. Turó de les Onze Hores
11. La Talaia	48. Puiggraciós
12. Creu de Sant Isidre	49. Montmany
13. Ermita de la Trinitat	50. Parc Usart
14. La Pleta	51. Castell de Tagamanent
15. La Mata	52. Turó de l'Home (Montseny)
16. Can Grau	53. Les Agudes
17. Castell de l'Emprunyà	54. Matagalls
18. Montcau	55. Les Goitadores
19. Castell de Gelida	56. Els Quatre Vents
20. Les Pedrisses	57. La Creu dels Tres Batlles
21. Bosc de Totossaus	58. Castellnou/Ullastret
22. Sant Ramon	59. Turó de Sant Pau
23. Turó del Tabor	60. Les Tres Creus
24. Penya del Moro	61. Castell de Fluvià
25. Puig Vicenç	62. Castell de Montclús
26. Puig d'Agulles	63. Mare de Déu del Puig del Bellver
27. La Creu de l'Aragall	64. Turó de la Magarola
28. Castell de Miralpeix	65. Forat del Vent
29. Castell de Ribes o Bell-lloc	66. Tibidabo
30. Monestir de Montserrat	67. Torre de Collserola
31. Sant Joan	68. L'Arrabassada
32. Santa Margarida del Cairat	69. Sant Pere Màrtir
33. La Salut	70. Santa Creu d'Olorda
34. Castell de Castelldefels	71. Mirador d'Horta
35. Mirador de Cal Tet	72. Puig de la Guàrdia
36. La Barata	73. Mirador de Cerdanyola
37. La Mola	74. Turó del Fumet
38. Castell de la Roca	75. Mirador de la Font Grogga
39. Turó de Roques Blanques	76. Turó Rodó
40. Castell de Granera	77. Turó d'en Merlès
41. El Pedrós	78. Puig Madrona
42. Mirador de la Campana	79. Turó d'en Segarra
43. Puig de la Creu	80. Turó de les Roquetes
44. El Farell	81. Turó del Puig
45. Castell de Gallifa	82. Bellesguard

83. Mirador de Sarrià	100. Castell de Montjuïc
84. Hortsavinyà	101. Mirador de Torre Baró
85. Turó Gros	102. Castell de Burriac
86. El Rocatell	103. Cadira del Bisbe
87. Castell de Sant Miquel	104. Turó de l'Home (Serra de Marina)
88. Collsacreu	105. Turó d'en Baldiri
89. El Corredor	106. Mirador de la Cornisa
90. Can Bruguera	107. Turó d'en Galzeran o d'en Mates
91. Coll de Papers	108. Turó de les Guilles
92. Cèllecs	109. Castell de Palafolls
93. Ermita de Sant Onofre	110. Turó d'en Gall
94. Ermita de Sant Climent	111. Mirador d'Hostalric
95. Puig Castellar	112. Castell de Sant Martí de Centelles
96. Turó de la Peira	113. Roc de la Guàrdia
97. El Carmel	114. Pla de Sant Bernat
98. Turó de la Rovira	115. MNAC (Museu Nacional d'Art de Catalunya)
99. Parc Güell	

Destaquen, com a miradors preferents, per les àmplies panoràmiques, per la singularitat d'aquells paisatges que es poden contemplar i perquè a més compten amb un cert reconeixement popular, els següents miradors:

1. Mare de Déu de Foix	13. Turó de la Magarola
2. Castell de Sant Martí Sarroca	14. Tibidabo
3. Creu de Sant Isidre	15. Torre de Collserola
4. Montcau	16. L'Arrabassada
5. Castell de Gelida	17. Mirador de Sarrià
6. Sant Joan	18. Puig Castellar
7. La Mola	19. Turó de la Peira
8. Castell de Granera	20. El Carmel
9. El Pedrós	21. Turó de la Rovira
10. Puig de la Creu	22. Parc Güell
11. Turó de l'Home (Montseny)	23. Castell de Montjuïc
12. Matagalls	24. Mirador de Torre Baró

25. Castell de Burriac
26. Castell de Palafolls

D'altra banda, cal tenir present que les carreteres són, actualment, les principals vies de penetració i coneixement dels paisatges. Els itineraris que aquí es proposen, com a rutes, motoritzades i a peu, són una oportunitat per a l'observació i contemplació pausada dels paisatges de la Regió Metropolitana de Barcelona perquè ofereixen una visió dinàmica travessen els paisatges més representatius i permeten copsar-ne els elements més rellevants. Els itineraris motoritzats, que transcorren principalment per carreteres de la xarxa viària i, en algun cas, per camins i pistes forestals o rurals en un estat acceptable per a la circulació, permeten contemplar una àmplia varietat de paisatges (vegeu mapa 4.2 Itineraris paisatgístics de la cartografia general).

Els itineraris a peu, per la seva banda, permeten una contemplació més detallada o pausada dels paisatges, la qual cosa afavoreix la sensibilització sobre els paisatges observats.

Tant les rutes motoritzades com els itineraris a peu recorren aquells paisatges que són més valorats (vinyes, espais naturals, etc.). En tant que els valors del paisatge s'aprecien a partir de la seva percepció, és un objectiu d'abast general facilitar l'accés dels ciutadans a aquells llocs on la percepció i la interacció amb el paisatge és més àmplia i suggerent.

El conjunt d'itineraris a peu i motoritzats identificats per la Regió Metropolitana de Barcelona són els següents:

Itineraris a peu:

1. Coll Rimbalda-Mediona
2. Mediona-Piera
3. Sant Martí Sarroca-Pontons
4. Torrelles de Foix-Sant Quintí de Mediona
5. Santa Margarida i els Monjos-El Castellot
6. Tordera-Blanes
7. Sant Martí Sarroca-Sant Sadurní d'Anoia
8. Sant Martí Sarroca-Pla del Penedès
9. Castellot-Avinyonet del Penedès
10. Vilanova i la Geltrú-Arboç
11. Castellet i la Gornal-Avinyonet del Penedès
12. Santa Margarida i els Monjos-Les Gunyoles
13. Avinyonet del Penedès-Sant Sadurní d'Anoia

14. Vilafranca del Penedès-Piera
15. Sant Sadurní d'Anoia-Mediona
16. Olesa de Bonesvalls-Sant Llorenç d'Hortons
17. Gelida-Can Parellada
18. Beguda Alta-Viladecavalls
19. Serra de Bonaire-Vilanova i la Geltrú
20. Pla de Querol-Camí Mas
21. Olesa de Bonesvalls-Gelida
22. Sitges-Olesa de Bonesvalls
23. La Clota-L'Arboçar
24. Olivella-Plana Novella
25. Vallgrassa-Olivella
26. Vilanova i la Geltrú-Garraf
27. Garraf-Bruguers
28. Gelida-Sant Andreu de la Barca
29. Begues-Gelida
30. Torroelles del Llobregat-Penya del Moro
31. Bruguers-Sant Vicenç dels Horts
32. Viladecans-Sant Ramon
33. Piera-Montserrat
34. Can Parellada-Montserrat
35. Colònia Sedó-Collbató
36. Olesa de Montserrat-Collbató
37. Sant Joan Despí-Martorell
38. Sant Vicenç dels Horts-Montcada i Reixac
39. Llobregat-Pallejà
40. Viladecans-El Prat
41. Gavà-Platja
42. Castelldefels-Platja
43. Viladecans-Platja
44. El Prat-Platja
45. Terrassa-Montserrat
46. Vacarisses-Sant Llorenç Savall
47. Vacarisses-Matadepera
48. Ullastrell-Matadepera
49. Matadepera-Castellar del Vallès
50. Sant Cugat-La Mola
51. Cavall Bernat-Sant Llorenç Savall
52. La Furriola-Sant Llorenç Savall
53. Cingles-Sant Llorenç Savall
54. Sant Llorenç Savall-Sant Feliu de Codines
55. Viladecavalls-Serra de Coll Cardús
56. Sant Quirze del Vallès-Matadepera
57. Granera-Calders
58. Granera-Castellterçol
59. Moià-Monistrol de Calders
60. Castellterçol-Puig Castellar
61. Castellterçol-l'Estany
62. Sant Quirze Safaja-Sant Martí de Centelles
63. Sant Feliu de Codines-Aiguafreda
64. Sentmenat-Castell de Gallifa
65. La Garriga-Cingles
66. La Garriga-Coll de la Pedra Dreta
67. Aiguafreda-Seva
68. Aiguafreda-Montseny
69. Cànoves i Samalús-La Calma
70. Sant Celoni-Càmping les Piscines
71. Sant Celoni-Montseny
72. Càmping Fontmartina-La Calma
73. Les Fonts-Olesa de Montserrat
74. Viladecavalls-Sabadell
75. Castellbisbal-Rubí-Ca n' Amat
76. Castellbisbal-Ullastrell
77. Rubí-Terrassa
78. Matadepera-Caldes de Montbui
79. Turó de Can Camps-Can Bonvilà
80. Barcelona-Les Fonts
81. Barcelona-Rubí
82. Sant Cugat-Santa Maria de Barberà
83. Santa Maria de Barberà-Castellar del Vallès
84. Sabadell-Caldes de Montbui
85. Ripollet-Sentmenat
86. Montcada i Reixac-Sabadell
87. Santa Perpètua de la Mogoda-Palau-solità i Plegamans

88. Torre Marimon-Palau-solità i Plegamans
89. Mollet-Palau-solità i Plegamans
90. Caldes de Montbui-Les Franqueses
91. Parets del Vallès-Lliçà d'Amunt
92. Montmeló-Canovelles
93. Òrrius-Granollers
94. Les Franqueses-Sant Antoni de Vilamajor
95. Pla de l'Espinal-Marata
96. La Roca del Vallès-Les Tres Puntes
97. La Roca del Vallès-Les Franqueses del Vallès
98. Sant Antoni de Vilamajor-Turó de Ridemedia
99. Sant Antoni de Vilamajor-Coll de Can Bordoï
100. Sant Antoni de Vilamajor-Sant Celoni
101. Canet de Mar-Sant Celoni
102. Sant Martí de Montnegre-Riells
103. Tibidabo-El Papiol
104. Barcelona-Sant Cugat (per la vall de Sant Medir)
105. Tibidabo-Sant Pere Màrtir
106. Barcelona-Collserola (Tibidabo)
107. Barcelona-Can Canaletes
108. Coll de la Font de Cera-Montcada i Reixac
109. Coll de Can Bordoï- Coll de la Font de Cera
110. Coll del Porc-Can Castells
111. Coll del Porc-Argentona
112. Coll de Can Bordoï-Vallgorguina
113. Mataró-Montnegre
114. Hortsavinyà-Vallgorguina
115. Hortsavinyà-Tordera
116. Calella-Tordera
117. Itinerari Ciutat Vella de Barcelona
118. Itinerari Gaudí de Barcelona
119. Itinerari Front Marítim de Barcelona
120. Tiana-Coll de Montalegre
121. El Masnou-Sant Mateu
122. Premià de Dalt-Sant Mateu

123. Vilassar de Dalt-Turó del Pedrell

Itineraris motoritzats:

1. Pontons-Mediona
2. Font-rubí-Bosc Negre
3. Vilafranca del Penedès-Mediona
4. Mediona-Igualada
5. Sant Pere Sacarrera-Monistrol d'Anoia
6. Portons-Castell de Sant Martí Sarroca
7. Sant Martí Sarroca-Pla del Penedès
8. Vilafranca del Penedès-Sant Martí Sarroca
9. Sant Jaume dels Domenys-Castellví de la Marca
10. Vilafranca del Penedès-Castellví de la Marca
11. La Granada-Font-rubí
12. Sant Cugat Sesgarrigues-Pla del Penedès
13. Subirats-Sant Sadurní d'Anoia
14. Sant Cugat Sesgarrigues-Ordal
15. Begues-Avinyonet del Penedès
16. Castell d'Olèrdola-Vilafranca del Penedès
17. La Ràpita-Castellet i la Gornal
18. Sant Pere de Riudebitlles-Sant Llorenç d'Hortons
19. Gelida-Sant Esteve Sesrovires
20. Cubelles-Castellet i la Gornal
21. Cubelles-Canyelles
22. Canyelles-Olivella
23. Sitges-Plana Novella
24. Port Ginesta-Sitges (Corbes del Garraf)
25. Sant Vicenç del Horts-Gelida
26. Gavà-Begues-Olesa de Bonesvalls (carretera de Begues)
27. Sant Climent de Llobregat-Sant Joan Despí
28. Vilanova i la Geltrú-Sitges
29. Monistrol de Montserrat-Collbató
30. Esparreguera-Collbató
31. Sant Boi-Sant Vicenç dels Horts
32. Castelldefels-Platja
33. Gavà-Platja

34. Viladecans-Platja
35. El Prat-El Remolar
36. El Prat-Platja
37. Terrassa-Manresa
38. Castellar del Vallès-Gallifa
39. Sabadell-Matadepera
40. Caldes de Montbui-Sant Miquel del Fai
41. Sant Celoni-Collformic-Aiguafreda
42. Sant Celoni-Santa Fe
43. Castellbisbal-Ullastrell
44. Sabadell-Terrassa
45. Polinyà-Sentmenat
46. Mollet-Caldes de Montbui
47. Canovelles-Garriga
48. Carretera Cardedeu-Les Franqueses
49. Barcelona-Sant Cugat per Vallvidrera
50. Argentona-Dosrius-El Corredor
51. Mataró-Sant Pol
52. Masnou-Alella
53. Premià de Mar-Premià de Dalt
54. Vilassar de Mar-Cabrera de Mar
55. Caldes d'Estrac-Sant Vicenç de Montalt
56. Hostalric-Tordera
57. Granera-Castellcir
58. Palafolls-Tordera

* S'han subratllat els itineraris de major importància i que abasten tot l'àmbit de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Figura 13.7: El fons escènic de la serra de Collserola, amb les fites del Tibidabo i la torre de Collserola, és visible des de molts indrets de la Regió Metropolitana de Barcelona.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 6

Uns fons escènics que mantinguin els referents visuals identitaris de la Regió Metropolitana de Barcelona.

La Regió Metropolitana de Barcelona manté en determinats punts vistes panoràmiques o sobre escenes de figura-fons (fites, fons escènics, línies de canvi plana-serralada...) que posen en valor la diversitat, la particularitat, la bellesa, la història i el significat dels seus paisatges. És important mantenir un paisatge que conservi aquests referents visuals i identitaris més notables, els recuperi i els posi en valor.

Els fons escènics, generalment formats pel relleu (com Collserola o Montserrat) i de vegades per la vegetació, malgrat que no solen ser els elements protagonistes de les vistes, són elements molt importants, tant des del punt de vista simbòlic i identitari com estètic, per la qual cosa requereixen d'una atenció especial.

A la Regió Metropolitana de Barcelona s'han identificat les següents fites, fons escènics i línies de canvi plana-serralada:

Fons escènics emblemàtics:

- Montseny
- Serralada de Marina
- Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac
- Collserola
- Montjuïc
- Massís del Garraf
- Montserrat
- Montnegre-Corredor

Fites:

- Torres Altes de Foix (Serres d'Ancosa)
- Castell de Mediona (Serres d'Ancosa)
- Castell Vell de la Marca (El Montmell)
- Castell de Castellet (Plana del Penedès)
- Castell de Penyafort (Plana del Penedès)
- Castell de Subirats (Garraf)

- Torre del Telègraf (Garraf)
- Castell d'Olèrdola (Garraf)
- Castell de Canyelles (Garraf)
- Castell d'Eramprunyà (Garraf)
- Església de Sant Miquel d'Olèrdola (Garraf)
- Castell de Ribes o de Bell-lloc (Plana de Garraf)
- Monestir de Santa Maria de Montserrat (Montserrat)
- El Telègraf-Torre fossada (Pla de Montserrat)
- Monestir de Sant Genís de Rocafort (Muntanyes d'Ordal)
- Castell del Papiol (Vall Baixa de Llobregat)
- Torre Salbana (Vall Baixa de Llobregat)
- Colònia Güell (Vall Baixa de Llobregat)
- Torre Barona (Delta del Llobregat)
- Castell de les Espases (Sant Llorenç del Munt i l'Obac i el Cairat)
- La Torrota (Sant Llorenç del Munt i l'Obac i el Cairat)
- Monestir de Sant Llorenç del Munt (Sant Llorenç del Munt i l'Obac i el Cairat)
- Castell de Granera (Moianès)
- Castell de Gallifa (Cingles de Bertí i Galifa)
- Castell de Montmany (Cingles de Bertí i Gallifa)
- Sant Miquel de Fai (Cingles de Bertí i Gallifa)
- Castell de Tagamanent (Montseny)
- Castell de Samalús–Can Bori (Montseny)
- Castell de Sentmenat (Plana del Vallès)
- Castell de Sant Marçal (Plana del Vallès)
- Castell de Plegamans (Plana de Vallès)
- Torre de les Aigües (Plana de Vallès)
- Torre de Pinós (Plana de Vallès)
- Torre de Marata (Plana de Vallès)
- Castell de Montclús (Baix Montseny)
- Castellciuró (Collserola)
- Torre de Sant Pere de Romaní (Collserola)
- Sant Pere Màrtir o Puig d'Ossa (Collserola)
- Castell de Montornès (Serra de Marina)
- Castell de Palafolls (Serra de Marina)
- Monestir de Sant Jeroni de la Murtra (Serra de Marina)
- Castell de Montjuïc (Pla de Barcelona)
- Temple Expiatori de la Sagrada Família (Pla de Barcelona)

- Castell de Burriac (Baix Maresme)
- Torre dels Encantats (Alt Maresme)
- Castell de Santa Florentina (Alt Maresme)
- Ca l'Amar de la Torre (Alt Maresme)
- Monestir Sant Pol de Mar (Alt Maresme)

Línia de canvi plana – serralada:

- La que delimita la Plana del Vallès amb els primers contraforts de Sant Llorenç del Munt, el Montseny i la Serra de Marina.
- La que delimita la Plana del Penedès amb els primers contraforts de les Serres d'Ancosa, el Montmell i el Garraf.
- La que delimita el Pla de Barcelona amb els primers contraforts de Collserola.
- La que delimita la costa del Maresme amb els primers contraforts de la Serra de Marina.

Figura 13.8: El paisatge urbà de Barcelona comprèn elements de gran valor patrimonial i simbòlic en una trama urbana de gran densitat.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 7

Un sistema de ciutats compactes, amb un creixement i uns límits urbans ordenats acuradament i endreçats paisatgísticament, amb complexitat d'usos, que evolucioni d'acord amb la identitat del lloc i les seves preexistències, tot evitant els creixements aïllats i la banalització.

El paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona està fortament urbanitzat. La presència de la ciutat en un sentit ampli (nuclis històrics, creixements contemporanis, urbanitzacions aïllades, polígons industrials) individualitza el territori, el marca i el caracteritza, a diferència d'altres àmbits on la urbanització és menys intensa. A més, els teixits urbanitzats són els que han canviat més ràpidament durant les darreres dècades, segurament els més heterogenis i d'altra banda els que més creixen. El canvi cultural que ha generat l'emigració del camp a la ciutat té arrels profundes en la dinàmica social i econòmica, però sovint, a causa de la manca de coherència del planejament, generat una dispersió entre les unitats productives, els serveis i els habitatges (generalment basats en un model de baixa densitat). La dispersió, entre altres conseqüències, augmenta el consum de sòl, la pèrdua de sòl forestal o agrícola i la fragmentació del paisatge natural, dilueix la diferenciació urbà-rural i empobreix i banalitza el paisatge urbà.

A la Regió Metropolitana de Barcelona, a banda de les urbanitzacions de ciutat jardí (tractades a l'objectiu de qualitat paisatgística 8), es poden fer quatre grans categories d'assentaments residencials amb lectures paisatgístiques diferents:

1. En primer lloc, es poden distingir els *nuclis antics*, teixits urbans amb presència de traces medievals –i fins i tot anteriors, com en el cas de Barcelona, Badalona o altres poblacions–, fàcilment delimitables en la major part de les ciutats i les viles de l'àmbit territorial metropolità (Vilanova, Vilafranca, Martorell, etc.).
2. A les vores dels nuclis antics, es distingeix la *ciutat compacta*. Són els eixamples i les posteriors extensions de la ciutat per continuïtat i poden correspondre a diversitat de teixits. Generalment es caracteritzen per densitats altes (tot i que no sempre) i pel fet que constitueixen una extensió de les trames urbanes tradicionals, de manera que no han crescut de forma dispersa (es poden veure, per exemple, a Barcelona, Terrassa, Sabadell i Badalona, entre d'altres).
3. Els *polígons i blocs*. Si bé en moltes ciutats originàriament foren creixements separats de la ciutat construïda, finalment gairebé tots han quedat englobats i enllaçats dins de la ciutat compacta (Bellvitge, Sant Roc de Badalona...). Són sectors de dimensions grans o mitjanes projectats a partir d'una tipologia pròpia.

4. Finalment, àmplies franges i nuclis de poblament disseminat, concretament, de masies aïllades, algunes amb un valor arquitectònic important, o de petits veïnats formats per edificacions amb diversos graus d'agregació, sovint al voltant d'un referent eclesial o d'un eix viari. Les unitats de paisatge on predomina aquesta forma d'assentament són: Plana del Penedès, Baix Montseny, Cingles de Bertí i Gallifa i Moianès.

L'any 1955 la superfície urbana representava el 4,6% de la Regió Metropolitana de Barcelona i l'any 2004 va arribar fins al 20%. Això significa que la urbanització s'ha multiplicat per 4,2 en aquest període. Es constata que el ritme de creixement de la urbanització és molt superior al de la població. En el mateix període, la població va passar d'1.966.291 habitants a 4.673.648 habitants. Així, mentre que la població ha crescut 2,3 vegades, la urbanització ho ha fet 4,3 vegades (de 15.000 ha a 45.000 ha).

Durant aquest període s'han produït grans canvis. La plana de Vilanova, el massís del Garraf, el vessant nord de la serra de Collserolla, la plana del Vallès oriental i occidental o el Baix Maresme presenten uns creixements molt significatius que han consumit una part important del territori. Al massís del Garraf i Ordal, per exemple, poblacions com Torrelles de Llobregat, Begues, Olesa de Bonesvalls, Vallirana, Sant Andreu de la Barca o Corbera de Llobregat han duplicat o triplicat l'ocupació de sòl urbà des de l'any 1992. És molt rellevant també el continu urbà que s'ha anat formant entre Barcelona i Sant Cugat: entre 1992 i 1997 la superfície de nuclis com Valldoreix, Mirasol o el mateix Sant Cugat pràcticament es va doblar.

A molts municipis les urbanitzacions presenten una enorme desproporció respecte de la superfície que ocupa el nucli urbà. Matadepera, per exemple, va deixar de ser una petita població per transformar-se en una de les urbanitzacions més extenses de la seva unitat de paisatge.

Les dinàmiques metropolitanes comporten una redistribució interna de la població amb la sortida d'importants continguts cap a àrees menys poblades tant de la 1a. com de la 2a. corona metropolitana.

Aquest canvi cultural ha comportat l'abandonament de molts centres històrics i el seu deteriorament progressiu a causa de la manca d'inversió tant pública com privada. Això implica una pèrdua de patrimoni col·lectiu i d'identitat del sistema d'assentaments. Per intentar pal·liar aquest fet, l'administració ha promogut la rehabilitació d'aquests espais mitjançant plans de millora, com ara el Pla de Barris.

Tot i l'actual aturada del sector de la construcció i l'existència de parc d'habitatge vacant es depreveure, una vegada superada l'actual crisi econòmica, un creixement del sòl urbà, tanmateix a un ritme molt inferior al dels darrers vint anys. Aquest creixement hauria de ser de qualitat.

D'altra banda, els accessos als nuclis urbans són l'avantsala de les ciutats i, per tant, es necessari establir uns criteris que n'impedeixin la degradació i reforcin el caràcter i la identitat de cada població. Els accessos a nombrosos nuclis urbans de la Regió Metropolitana de Barcelona es troben en un procés continu de transformació des de fa dècades. En aquests espais s'hi han anat implantant indústries, magatzems i, especialment en els darrers anys, activitats comercials i de serveis (des de grans superfícies comercials, tals com concessionaris de cotxes, magatzems de mobles o hipermercats, fins a d'altres tipus d'activitats i serveis, com ara restaurants de carretera o estacions de servei que aprofiten els avantatges d'estar situats davant de la carretera. Es tracta d'un fenomen complex, conegut com a carretera-aparador, generat per l'avantatge comercial i econòmic de l'emplaçament. En alguns casos aquests desenvolupaments lineals es produeixen en sòls classificats com a urbans o urbanitzables pels planejaments municipals i en d'altres es corresponen amb activitats implantades en sòl no urbanitzable.

Es forma així una nova tipologia urbana de caràcter lineal, amb una disposició seqüencial d'edificacions i elements de suport (aparcaments, plafons i tanques publicitàries) que tendeix a emular el carrer comercial tradicional, però amb un caràcter i una ubicació periurbans. Aquestes noves implantacions es caracteritzen per la manca de coherència pel que fa a les tipologies constructives i a la disposició respecte les preexistències. Són accessos estèticament poc interessants, mancats de caràcter urbà i en els quals es juxtaposen espais oberts de poca qualitat amb edificis heterogenis, poc atractius i singularitzats amb colors estridents, rètols lluminosos i senyals publicitaris. Pel fet de ser paisatges que es troben arreu, proporcionen a les poblacions una imatge uniforme i repetitiva que les banalitzava. Aquesta tendència s'ha manifestat en general a força indrets de l'àmbit de la Regió Metropolitana de Barcelona.

Figura 13.9: Les muntanyes d'Ordal són un dels espais on hi ha una gran quantitat d'urbanitzacions de baixa densitat.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 8

Unes urbanitzacions endreçades, dotades d'elements de qualitat paisatgística, que mantinguin els elements d'identitat i minimitzin el seu impacte visual.

Les urbanitzacions són el teixit urbà més important en extensió a la Regió Metropolitana de Barcelona, atès que n'ocupen prop del 10% de la superfície. Estracta d'àrees residencials formades majoritàriament per habitatges unifamiliars aïllats en parcel·les de ciutat jardí, generalment isolades en sòl rústec, originalment destinades a segones residències però en molts casos esdevingudes de primera residència, amb baixa densitat i que suposen una ocupació extensiva del territori.

Es pot distingir entre les urbanitzacions de la fase expansiva de les dècades de 1960 i 1970 –moment clau per al seu sorgiment i consolidació, íntimament relacionat amb l'expansió del vehicle privat, majoritàries, i les ciutats jardí de començaments del segle XX, minoritàries. Tampoc es pot perdre de vista que hi ha ciutats jardí com Terra Nostra o Santa Maria de Montcada, de caràcter popular, que nasqueren com a tals a l'inici del segle XX i en realitat el seu procés de conformació urbana es va anar allargant durant tot el segle, de manera que hi ha edificis característics de la ciutat jardí, de la caseta i l'hortet de Macià, i alhora habitatges idèntics als que podríem trobar en una urbanització recent.

S'estima que hi ha unes 800 urbanitzacions a l'àmbit metropolità (Paül i Tonts, 2005). La xifra global està estabilitzada, una part estan immerses en complexos processos de millora protagonitzats pels ajuntaments i pels parcel·listes i, des de la promulgació de la llei *de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics*, pel govern. No n'hi ha pràcticament al Barcelonès i a l'Alt Penedès (en el cas del Barcelonès es redueixen a algun indret de Collserola i a l'Alt Penedès a pocs assentaments de les serralades Prelitoral i Litoral), però en canvi són molt significatives a les altres cinc comarques metropolitanes. Al Baix Llobregat, destaquen les urbanitzacions de les Muntanyes d'Ordal, on són un element definitori del paisatge, però també n'hi ha força al Pla de Montserrat, per exemple al piemont de la muntanya. Al Garraf són molt importants als termes de Canyelles, Sant Pere de Ribes i Olivella. Al Maresme se'n troben des del Baix Maresme fins a la Baixa Tordera, amb graus molt diferents de transformació de primera a segona residència. Al Vallès n'hi ha a les dues serralades (les zones amb més intensitat són el sud de la Serralada de Marina i els Cingles de Bertí), però també a la plana, en especial a les valls de la riera de Caldes i del Tenes, i també al Baix Montseny i als Xaragalls del Vallès.

Des d'una perspectiva general, es constata que la immensa majoria de les urbanitzacions de la Regió Metropolitana de Barcelona han contribuït, des de la dècada de 1960, a un model de ciutat oberta i extensa, amb manca d'estructura urbana, amb un gran consum de sòl (sobretot per la baixa densitat d'habitatges) i una alta dependència de la mobilitat particular, que avui coneixem com a model d'urbanització dispersa. Aquest model ha provocat en molts casos pèrdua de funcionalitat ecològica, desaparició de sòls agraris de qualitat i, en definitiva, un empobriment general de la qualitat del paisatge. Aquest creixement urbanístic desordenat, incoherent, de baixa densitat i deslligat dels assentaments urbans tradicionals, basats en la compacitat, la densitat i la barreja d'usos, és un model que avui es considera poc sostenible, i alhora contrari als principis que inspiren l'actual Llei d'urbanisme de Catalunya.

Les urbanitzacions de cases unifamiliars o adossades o una barreja de les dues, han provocat un canvi en els assentaments urbans tradicionals en el territori, provocant des de la generació de nous *skylines* per creixements en continuïtat fins a l'emergència de noves formes urbanes aïllades, la qual cosa ha generat en alguns casos incoherències excessives entre les poblacions històriques i les noves urbanitzacions. D'altra banda, no es pot oblidar que moltes urbanitzacions metropolitanes -com també ha passat en el conjunt de Catalunya- contribueixen a la progressiva uniformització dels paisatges, és a dir, al fet que territoris molt diferents entre ells pel que fa al clima, història i cultura acabin repetint un mateix patró, independentment del lloc on es localitzen. Aquesta homogeneïtzació inclou l'adopció d'estils arquitectònics i urbanístics monòtons, impropis de les nostres contrades, i on dominen la rèplica i la banalització. La manca d'integració paisatgística es manifesta, també, per l'escassa coherència en l'ús de materials, colors i alçades que es percep sobretot en les façanes, les teulades o les tanques, tot generant un paisatge ple d'inautenticitat, i aliè al caràcter del lloc.

Aquest model d'urbanització ha tingut altres conseqüències paisatgístiques, com ara l'impacte visual fins a grans distàncies de les urbanitzacions construïdes en àrees elevades i molt visibles i en terrenys amb forts pendents; l'alteració de referents paisatgístics i de fons escènics emblemàtics; la proliferació de publicitat de la mateixa urbanització a les carreteres properes o l'augment del risc d'incendis forestals.

A diferència amb el que s'ha esdevingut en els darrers anys, és de preveure que els creixements futurs, d'acord amb el Pla territorial parcial de la Regió Metropolitana de Barcelona, no siguin de baixa densitat ni dispersos, i evitin la ocupació d'una extensió notable de territori, no només forestal sinó també agrícola. D'altra banda, i fruit també de les estratègies del planejament territorial i dels estudis sectorials realitzats per la Diputació de Barcelona, és d'esperar que es regularitzin les urbanitzacions més consolidades i amb major aptitud per passar a sòl urbà. En general, això pot comportar que el seu perímetre s'incrementi lleugerament, per tal d'encabir els equipaments i espais verds corresponents al règim urbà del sòl, així com –desitjablement– que experimentin una millora i una major integració.

Vist que la ordenació territorial no possibilita la construcció de noves urbanitzacions aïllades, de cara al futur caldria reduir les que tenen un impacte ambiental i paisatgístic greu i evitar el creixement de les existents. Pel que fa a aquestes, també caldria completar-les, densificar-les, relligar-les amb els teixits urbans circumdants i millorar-ne la qualitat urbana i paisatgística interna i externa.-La Llei 3/2009, del 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics ha de contribuir a l'assoliment d'aquests objectius. Alhora és important endegar el procés de reconeixement social d'aquests espais urbanitzats, per dotar-los de qualitat, identitat i caràcter, amb la finalitat d'adquirir uns valors en correspondència amb els nuclis on s'ubiquen i l'entorn que els envolta.

Figura 13.10: Els polígons industrials sovint van acompanyats d'una gran quantitat de rètols publicitaris que contribueixen a donar una imatge poc ordenada i sense tenir en compte el paisatge preexistent.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 9

Unes àrees especialitzades (industrials, logístiques, comercials, de producció d'energia) amb major qualitat estètica, funcionalitat i integració paisatgística, especialment les de nova creació.

Els polígons industrials són àrees d'implantació d'activitats industrials, gairebé monofuncionals, en general amb un alt percentatge de sòl destinat a vialitat, i amb naus industrials com a tipologia característica. Els polígons començaren a assolir una certa importància a l'àmbit metropolità a la dècada de 1970, sobretot arran de la expulsió a la perifèria de l'activitat industrial que estava dins de les ciutats. De retruc van anar alliberant al llarg dels anys espais urbans –Poble Nou a Barcelona, Eix Macià a Sabadell, fàbrica Pirelli a Vilanova, Gorg a Badalona, etc.– que es van transformar amb noves implantacions tant d'activitats econòmiques (terciàries: hotels, oficines, etc.) com residencials, sovint en forma de grans torres i construccions en altura que, fins fa poc, eren pràcticament inexistentes fora de la Regió Metropolitana.

Es pot dir que la ciutat de Barcelona ha tendit a traslladar l'activitat industrial vers el Delta del Llobregat i la Vall Baixa del Llobregat, o cap al Vallès, mentre que Sabadell, Terrassa o Mataró han implantat polígons industrials als seus voltants (a tall d'exemple, i respectivament, Zona Hermètica, Santa Margarida o el Cros). Dins de la Regió Metropolitana, les comarques més especialitzades en polígons industrials són el Vallès i el Baix Llobregat, tot i que n'hi ha arreu. Destaquen, per la seva rellevància a escala territorial, els eixos industrials de la riera de Caldes, l'entorn de la B-30 (des de Can Salvatella o la Santiga –a Barberà i Santa Perpètua– fins als polígons de Rubí i Castellbisbal) i tota la Vall del Llobregat, des de la Zona Franca de Barcelona fins a Olesa i Collbató. Els darrers anys s'observa un procés de progressiu canvi de molts polígons industrials vers usos terciaris, per exemple a tot el front de la C-32 al Delta del Llobregat, cosa que té sovint implicacions en termes morfològics.

La localització d'aquests polígons industrials condiona el seu impacte en el paisatge. Aquest és major, per exemple, si els polígons es troben separats dels nuclis urbans i tenen una visibilitat àmplia en totes direccions, com passa als municipis de Castellví de la Marca, Vilafranca del Penedès, Sant Cugat del Vallès, Vilanova i la Geltrú, Castellet i la Gornal, Sant Joan de Mediona, les Garrigues, Sant Quintí de Mediona, Sant Sadurní d'Anoia, Sant Llorenç d'Hortons, Gelida, Castelló de Rosanes, Sant Esteve de Sesrovires, Abrera, Viladecavalls, Castellbisbal, Rubí, Cervelló, la Palma de Cervelló, Sant Andreu de la Barca, Sabadell, Barberà del Vallès, Montmeló, Santa Eulàlia de Ronçana o les Franqueses del Vallès.

Altres polígons, en canvi, se situen a l'interior o en continuïtat amb el nucli urbà i el seu impacte en el paisatge obert és menor, com passa en els dels municipis de Barcelona, Sant Adrià de Besòs, l'Hospitalet de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Sant Joan Despí, Santa Coloma de Gramenet, Bada-

lona, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Sabadell, Sant Cugat del Vallès, Rubí, Esparreguera, Abrera, Vacarisses, el Masnou, Sant Sadurní d'Anoia, la Roca del Vallès, Bigues i Riells, Sant Pere de Riudebitlles, Vilobí de Penedès.

Enfront del caràcter unitari i reconeixible dels polígons industrials tradicionals, alguns nous espais industrials són molt més complexos, heterogenis i plurifuncionals. Es tracta d'àrees d'activitat econòmica on conviuen activitats estrictament industrials amb noves activitats –logística, serveis, etc.–, cadascuna amb necessitats molt diferents de vialitat o d'edificació. El pla d'en Boet de Mataró, on es combinen usos d'oci i estrictament industrials, és un bon exemple d'aquesta complexa convivència.

Des de l'aparició del que és considerat el primer sector monofuncional comercial de l'àmbit metropolità, el 1980, a Barberà del Vallès (Baricentro), els espais de serveis comercials han experimentat un creixement explosiu, i tenen avui dia una gran importància en el paisatge metropolità. És molt notable la superfície destinada a aparcament d'aquests recintes comercials, sovint mancada d'uns estàndards mínims de qualitat urbanística, ambiental o paisatgística. Es localitzen en funció de la xarxa viària de primer nivell i constitueixen generalment recintes especialitzats en lleure i comerç, de forma descontextualitzada o autònoma respecte l'entorn, i amb gran varietat de solucions arquitectòniques: des de tipologies temàtiques (cas de La Roca Village) fins a tipologies massisses tancades en si mateixes i amb façanes cegues.

D'altra banda, a la Regió Metropolitana hi abunden les àrees logístiques i de serveis, que responen a grans implantacions d'equipaments, serveis o activitats d'abast metropolità, i que morfològicament destaquen pel seu caràcter massiu en el paisatge: Zona Franca de Barcelona, port de Barcelona, aeroport de Barcelona, aeròdrom de Sabadell, cementiri de Collserola, Universitat Autònoma de Barcelona, etc. Prenen diverses formes i en certa mesura són assimilables a alguns dels tipus urbans que s'acaben de resseguir, tot i que destaca la presència que la vegetació té en alguns dels casos, sovint vinculada a la voluntat de dotar de certa qualitat ambiental i paisatgística als teixits, cosa que contribueix a crear un paisatge urbà força diferent al d'un polígon industrial o d'un centre comercial convencionals. Els grans camps de golf de la regió (Terrassa, Sant Cugat, Vallromanes, Masia Bac de Sant Esteve Sesrovires, Terramar de Sitges...) també s'han considerat àrees de serveis, tot i les diferències que presenten amb els altres usos urbans inclosos en la categoria.

Els polígons industrials, les àrees comercials i les àrees logístiques i de serveis acostumen a tenir uns efectes importants en el paisatge a causa de la seva localització, dimensió i imatge. La seva lògica d'implantació té poc a veure amb la dels assentaments urbans. Generalment es disposen al llarg de les vies de comunicació i els accessos a les poblacions, a la recerca d'accessibilitat i sòl disponible a preus més baixos, i solen esdevenir un element característic del paisatge periurbà de les principals

poblacions. En alguns casos, la possibilitat d'ubicar-se al llarg de les vies de comunicació ha pres rellevància com un factor d'imatge comercial de les empreses.

La proliferació d'aquestes àrees especialitzades tendeix a desdibuixar la frontera entre l'espai urbà i el rural i genera espais on es confonen els usos comercials, residencials i productius sense una ordenació de conjunt prèvia. Al'interior d'aquestes àrees, l'ocupació dels espais durant un període llarg de temps pot suposar un deteriorament de la xarxa viària interior, el parament urbà i la degradació de les parcel·les no edificades, fet que va en detriment de les condicions d'ús dels seus usuaris, la imatge de cadascuna de les empreses i del polígon.

Les àrees especialitzades que, per les seves dimensions i localització (aïllades), tenen una major incidència en el paisatge (vegeu mapa 12 de la cartografia general) són:

- N-O d'Esparraguera: polígon Can Roca
- O Terrassa: polígon Can Tries
- O, S Abrera: polígon St. Armengol
- N Martorell: polígon Barcelonès i PI SEAT
- O Martorell: polígon St. Esteve
- S-O Martorell: polígon Rosanes
- N Sant Andreu de la Barca: polígon del Congost, polígon de Can Pelegrí
- E de Sant Andreu de la Barca: polígon Nord-Est, polígon Acisa, polígon Ca n'Albareda, Aceros Laminados
- Castellbisbal: polígon Comte de Sert
- Castellbisbal: polígon de Sta. Rita
- S-O Rubí: polígon Can Calopa, polígon de Can Jardí
- O Rubí: polígon de St. Genís
- Entre Rubí i Sant Cugat del Vallès: polígon St. Mamet
- N Rubí: polígon Can Rosés, polígon la Llana
- N Terrassa: polígon del Nord, polígon de Can Petit
- Sant Quirze del Vallès: polígon Sud-Est, polígon Can Torres i Can Llobet
- E Sabadell: polígon Can Roqueta
- S-O Sabadell i Barberà del Vallès: polígon A, polígon B, polígon de Santiga, polígon Can Salvatella-Torre Mateu.
- Cerdanyola del Vallès / Ripollet: polígon La Cleta, polígon Polizur, polígon Cadesbank
- E Montcada i Reixac: polígon de Montcada i Reixac, polígon de la Granja, polígon Molí d'en Bisbe
- N Montada i Reixac: polígon Pla d'en Coll
- La Llagosta: polígon La Florida, polígon de la Llagosta, Grup Vecasa

- Mollet del Vallès: polígon Vinyes de Mogoda, polígon Can Prat, polígon Can Magorola, polígon Sector Mollet
- Vilassar de Mar: polígon Els Garrofers
- Barcelona / Hospitalet del Llobregat: Zona Franca / SEAT / Mercabarna
- El Prat del Llobregat: polígon Estruc, polígon la Seda, polígon Ca l'Alaio, polígon el Mas Mateu, Parc de Negocis el Mas Blau
- Castelldefels: polígon el Camí Ral
- Gavà: polígon la Post
- Viladecans: polígon Roca, PI Centre
- Sant Boi de Llobregat: polígon el Bullidor, polígon el Fenollar, Polígon Sales, polígon Salines
- Sant Just Desvern: polígon Sud-Oest, polígon el Pont Reixat
- Sant Feliu de Llobregat: polígon del Pla, naus industrials tot seguint la BV-2002 entre Santa Coloma de Cervelló i Sant Vicenç dels Horts.
- Sant Vicenç dels Horts: polígon industrial Molí dels Frares, Cementos Molins
- Pallejà: polígon Pallejà
- Vilafranca del Penedès: Zona industrial del centre-est, les Bòbiles, polígon els Cinc Ponts
- Santa Margarida i els Monjos: polígon Casanova
- Vilanova i la Geltrú: polígon entre Vilanova i les Roquetes

Cal avançar cap a uns paisatges en els quals els polígons industrials i comercials estiguin tant concentrats i compactats en el territori com sigui possible. A més s'ha de procurar que els polígons, per la seva mida, ubicació, façana perimetral o tipologia de les naus, no impliquin una interferència visual significativa amb l'entorn; estiguin dissenyats de manera que permetin la connectivitat ecològica, social i visual, i tinguin suficient qualitat intrínseca pel que fa a les edificacions, la xarxa viària interna i el tractament de les zones verdes i la vegetació.

Figura 13.11: La façana litoral de Sitges, amb l'església de Sant Bartomeu i Santa Tecla és un indret característic del litoral metropolità.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 10

Un paisatge litoral de qualitat, respectuós amb les singularitats i la identitat paisatgística de cada lloc (espais naturals, dunes, camins de ronda, fars, edificis modernistes i colonials, passejos marítims, *tinglados* i instal·lacions portuàries), amb una regulació adient dels usos admissibles i una especial cura en les intervencions.

La façana marítima de la Regió Metropolitana de Barcelona conté valors naturals, arquitectònics, urbanístics i culturals que li donen un caràcter singular. Entre els naturals, destaquen el delta de la Tordera, el delta del Llobregat, els estanys del Remolar i la Ricarda, els penya-segats i les costes del Garraf i el litoral abrupte de l'Alt Maresme, entre altres. Aporten diversitat natural i espongen la façana litoral, configurant, juntament amb els espais humanitzats amb arrels històriques, un mosaic paisatgístic de gran vàlua. Els elements arquitectònics, urbanístics i culturals es poden sintetitzar en quatre tipus bàsics: els assentaments històrics, els passejos marítims i les edificacions burgeses i d'indians, el patrimoni vinculat al turisme tradicional i els ports.

El creixement residencial i el desenvolupament del turisme de masses va transformar substancialment la façana marítima de la Regió Metropolitana de Barcelona. A la majoria dels nuclis històrics van proliferar noves edificacions que van configurar un perfil urbà més dens i en alçada. Així, la fisonomia original de molts pobles de pescadors es va veure alterada progressivament a causa de l'aparició de blocs d'apartaments de grans dimensions, que trenca l'harmonia de conjunt. Al seu torn, van néixer nous nuclis d'estiueig i moltes urbanitzacions, que van colonitzar vessants i cales litorals. A les platges van aparèixer també construccions efímeres associades als usos turístics de temporada –*guinguetes o xiringuitos- o als ports - tinglados*-. En aquest sentit, hi ha zones del litoral on s'ha conformat un continu urbà format per edificacions residencials i turístiques que uneix nuclis urbans diferents. Els principals casos de continus urbans al litoral de la Regió Metropolitana de Barcelona són Pineda de Mar-Calella; Canet de Mar-Arenys de Mar-Caldes d'Estrac-Sant Andreu de Llavaneres; Mataró-Vilassar de Mar i Vilassar de Mar-Premià de Mar-el Masnou-Montgat-Badalona-Barcelona.

La protecció de la façana marítima, ja iniciada mitjançant instruments com els plans directores urbanístics del sistema costaner (PDUSC I i II), ha de garantir la preservació dels seus valors paisatgístics i el manteniment dels elements propis de caràcter històric, cultural i etnogràfic que es localitzen a primera línia de la costa.

Un nombre important dels elements patrimonials de la Regió Metropolitana estan inclosos dins dels catàlegs de béns culturals d'interès local (BCIL) i alguns d'ells són béns culturals d'interès nacional (BCIN). En qualsevol cas, cal vetllar per la cura dels elements patrimonials, el seu entorn de protecció i les relacions que estableixen amb els altres elements que configuren la delicada estructura del paisatge de la façana marítima. Així mateix, molts espais naturals han estat declarats espais d'interès natural (o, fins i tot, disposen de figures de major protecció) i d'altres han estat protegits pel PDUSC. En relació amb els valors del paisatge litoral, també cal esmentar el paper importantíssim dels camins de ronda, com el de Sitges a Vilanova i la Geltrú, ja que han esdevingut unes vies excepcionals per a la contemplació i gaudi dels diversos i variats paisatges costaners. Actualment, molts d'aquests camins requereixen actuacions de rehabilitació i/o recuperació.

Caldrà, en qualsevol cas, vetllar no només per la salvaguarda de tots aquests espais singulars, sinó també per garantir-ne la gestió i potenciació en el marc d'una concepció global del mosaic d'espais que configuren el paisatge de la façana litoral: nuclis litorals tradicionals, viles i jardins, camins de ronda, ports, penya-segats i cales, platges, zones dunars i aiguamolls, entre d'altres.

Figura 13.12: El Garraf és una de les zones on hi ha una major concentració d'activitats extractives.

OBJECTIU DE QUALITAT PAISATGÍSTICA 11

Uns espais marginals (pedreres, abocadors, etc.) que recuperin o millorin la seva qualitat paisatgística mitjançant la restauració o, si escau, la implantació d'usos compatibles de difícil ubicació en altres espais (rocòdroms, circuits de motocròs, etc.).

La Regió Metropolitana de Barcelona és l'àrea que ha experimentat una intervenció humana més forta de tot Catalunya, i algunes d'aquestes intervencions es mostren amb força sobre el territori. Una de les activitats que alteren més profundament el paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona són les activitats extractives, visibles des de molts indrets. En aquest sentit, els tipus d'activitat extractiva amb major afecció territorial sobre la Regió Metropolitana de Barcelona són les pedreres a cel obert, amb un fort impacte visual condicionat per la localització i les dimensions de la instal·lació, el seu estat (actives o abandonades), la vegetació que les envolta o el seu grau de visibilitat. Les pedreres que tenen una major incidència en el paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona són les del turó d'en Joan de les Dents-turó de l'Orella (Badalona); sud i nord del turó del Pou de Glaç (Sant Fost de Campsentelles); la Vallencana (Badalona); nord i sud del turó de Montcada (Montcada i Reixac); turó de Can Ribes-puig d'Olorda (Sant Feliu de Llobregat); Can Carreres (Rubí); serra del Misser (el Papiol); pla d'en Mas (Sant Boi de Llobregat); nord-est del pla de Sant Joan (la Palma de Cervelló); pla de Claperons (Vallirana); est i oest de la Cocona (Subirats, Cervelló); nord del puig del Cérvol (Gavà); les Pedrisses (Sitges); Olivella (Vilobí del Penedès); collet de Montcau (Aiguafreda); pedrera de Ca l'Adrià (Llinars del Vallès); La Gravera, Can Torres (Llinars del Vallès); Pla de les Sureres (Òrrius); sorrera de Can Cartró (Vilanova del Vallès); Sant Martinet i Pla d'Albinyana (La Llagosta); el Rieral (Bigues i Riells); pedreres del Pascol (Caldes de Montbui); la Sorra (Castellar del Vallès); pedrera del Mimó (Vacarisses); Can Poal (Terrassa); Pla de la Llebre (Ullastrell); serra de Roques Blanques, la Perla de Vallès, la Cova Solera (Rubí); Riba Roja (Castellví de Rosanes); Cementos Molins (Pallejà); els Casals (Begues); Avenc de La Falconera (Sitges); les Pallisses (Castellet i la Gornal); Uniland Cementera (Santa Margarida i els Monjos); el Saldonar (Olèrdola); Sant Jaume (Pacs del Penedès), i l'Aigulera (Torrelavit).

També cal tenir especial cura amb les possibles afeccions paisatgístiques dels dipòsits de residus controlats de Vacarisses i de Santa Maria de Palautordera.

